บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการประเมินหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ในด้านบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการและผลผลิต โดยใช้รูปแบบ CIPP Model เป็นแนวทางการศึกษาและประเมิน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย กลุ่มผู้ดำเนินการ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างานการศึกษา ครูประจำกลุ่ม จำนวน 15 คน กลุ่มผู้เรียน ได้แก่ นักศึกษาสายสามัญและผู้จบหลักสูตรในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 67 คนกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับผู้จบหลักสูตรได้แก่ ผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 23 คน รวมประชากรทั้งหมด 105 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง จำนวน 3 ฉบับ และแบบสังเกตการสอนที่ผู้วิจัยปรับปรุงมาจากแบบสังเกตการสอนของ ชารี มณีศรี (2538) จำนวน 1 ฉบับ สำหรับแบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่มในด้านบริบท ได้แก่ แบบพิจารณาความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับนโยบาย หลักการ ภารกิจการศึกษานอกโรงเรียน ปัญหาความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตร ด้านปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของคุณสมบัติและบทบาทของผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา สิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยสนับสนุน ด้านกระบวนการได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของการจัดองค์กร บทบาทหน้าที่ของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ด้านผลผลิต ได้แก่ แบบประเมินคุณภาพผู้จบหลักสูตรด้านความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะของผู้จบหลักสูตร

2. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาและผู้จบหลักสูตร ในด้านบริบท ได้แก่ ปัญหาความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตร ด้านปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของคุณสมบัติและบทบาทของผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา สิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยสนับสนุน ด้านกระบวนการ ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของกระบวนการจัดเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

3. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ ในด้านผลผลิต ได้แก่ แบบประเมินคุณภาพผลผลิตในด้านความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะของผู้จบหลักสูตร

การรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งแบบสอบถามและแบบสังเกตการสอนจากประชากรทั้งหมด 105 คน ปรากฏว่าได้แบบสอบถามที่เป็นฉบับสมบูรณ์จากประชากรคืนมาคิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถามทั้งหมดนำมาตรวจความสมบูรณ์ให้คะแนนตามเกณฑ์เพื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)พร้อมนำเสนอโดยใช้ตารางประกอบคำอธิบาย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการประเมินด้านบริบท (Context) ได้แก่การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับนโยบาย หลักการ และภารกิจของการศึกษานอกโรงเรียน และการประเมินปัญหา ความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ทั้ง 5 ข้อคือ 1.เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน 2.เพื่อขจัดการไม่รู้หนังสือและยกระดับการศึกษาแก่ประชาชน 3.เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4.เพื่อส่งเสริมประชาชนให้เป็นพลเมืองดีและเกิดความสามัคคีในชาติและ 5.เพื่อส่งเสริมประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กับนโยบาย หลักการ และภารกิจการศึกษานอกโรงเรียน จากความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างาน และครูประจำกลุ่ม สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

1.1 ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับนโยบายการศึกษานอกโรงเรียนปรากฏว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรข้อที่ 3 คือเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษานอกโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนจุดมุ่งหมายข้ออื่น ๆ มีความสอดคล้องในระดับน้อย

1.2 ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับหลักการศึกษานอกโรงเรียนปรากฏว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งหมดมีความสอดคล้องหลักการศึกษานอกโรงเรียนในระดับน้อย

1.3 ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับภารกิจการศึกษานอกโรงเรียนปรากฏว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรข้อ 3 คือ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสอดคล้องกับภารกิจการศึกษานอกโรงเรียนในระดับปานกลาง ส่วนจุดมุ่งหมายหลักสูตร ข้ออื่น ๆ มีความสอดคล้องในระดับน้อย

2. ผลการประเมินปัญหา ความต้องการ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรของผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม นักศึกษา ผู้จบหลักสูตร ผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

2.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด มีทักษะสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

2.2 ควรเพิ่มจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในด้านการพัฒนาจิต การฟื้นฟูสุขภาพจิต การปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักในคุณค่าของชีวิตทุกชีวิต เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตใจดีมีความเอื้ออาทร ตลอดจนการมีจิตสำนึกที่ดีต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม

2.3 หลักสูตรการศึกษาสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาส ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ควรเป็นหลักสูตรที่แยกออกจากหลักสูตรสายสามัญจากเด็กปกติทั่วไป ต้องการหลักสูตรที่เป็นหลักสูตรเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย สำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ

2.4 ต้องการหลักสูตรสายสามัญที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 2 ผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ได้แก่ ความเหมาะสมของคุณสมบัติและบทบาทของผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยสนับสนุนความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม นักศึกษาและผู้จบหลักสูตรมีความเห็นดังนี้

1. ปัจจัยด้านคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา โดยเฉลี่ยมีความเหมาะสมในระดับมาก นอกจากนี้ประชากรได้เสนอแนะให้มีการเพิ่มหมวดวิชาพลานามัยในโครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะทำให้โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชามีความสมบูรณ์ และเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเรียนหมวดวิชาพลานามัยเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้เล่นกีฬา เป็นการคลายความตึงเครียดและเป็นโอกาสที่ดีในการสอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ให้กับผู้เรียนด้วย

2. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยสนับสนุนซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ความพร้อมของสถานศึกษาเกี่ยวกับงบประมาณ และความพร้อมของสถานศึกษาในการจัดปัจจัยสนับสนุน สรุปได้ดังนี้

2.1 สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยเกี่ยวกับความดังของเสียงในบริเวณสถานศึกษา ความสะอาดของบริเวณอาคารสถานที่ และสภาพห้องเรียน ผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม และนักศึกษา โดยรวมเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ส่วนผู้จบหลักสูตรเห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ นักศึกษาและผู้จบหลักสูตรเห็นว่าระดับเสียงดังในบริเวณสถานศึกษามีความเหมาะสมในระดับปานกลางเท่านั้น

2.2 ความพร้อมของสถานศึกษาเกี่ยวกับงบประมาณซึ่ง ประกอบด้วย งบประมาณในการจ่ายค่าตอบแทนครูประจำกลุ่ม ค่าตอบแทนวิทยากรพิเศษที่เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา และค่าสมนาคุณเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน โดยความเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างาน ส่วนใหญ่เห็นว่าความพร้อมของงบประมาณมีความเหมาะสมในระดับมาก ยกเว้นครูประจำกลุ่มเท่านั้นที่เห็นว่าเหมาะสมในระดับปานกลาง

2.3 ความพร้อมของสถานศึกษาในการจัดปัจจัยสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วย เอกสารประกอบการดำเนินงาน คู่มือครู คู่มือนักเรียน วัสดุการเรียนการสอน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ ห้องน้ำห้องส้วม ตลอดจนบุคลากรและวิทยากรที่ชำนาญเฉพาะสาขาว่ามีเพียงพอหรือไม่นั้น ปรากฏว่า ประชากรมีความเห็นต่างกันเป็น 2 กลุ่ม โดยผู้บริหารและครูประจำกลุ่มส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน และ แต่หัวหน้างานและนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่ามีเพียงพอ และจากแบบสอบถามปลายเปิดพบว่าประชากรส่วนใหญ่เห็นว่าสถานศึกษายังขาดวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน วิทยากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขามาให้ความรู้เสริม แหล่งสำหรับศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และห้องปฏิบัติการในหมวดวิชาที่ต้องมีการฝึกปฏิบัติการต่าง ๆ

ตอนที่ 3 ผลการประเมินด้านกระบวนการ (Process) ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ 5 ประการ คือ ความเหมาะสมในการจัดองค์กรของสถานศึกษา การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล โดยความเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม ยกเว้นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับกระบวนการ การจัดการเรียนการสอนกับการวัดและประเมินผลซึ่งได้สอบถามความเห็นจากนักศึกษาและผู้จบหลักสูตรด้วย ต่างมีความเห็นสรุปได้ดังต่อไปนี้ดังนี้

1. ความเหมาะสมในการจัดองค์กร โดยเฉลี่ยเห็นว่า สถานศึกษาจัดองค์กรออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการดำเนินการทางหลักสูตรได้เหมาะสมในระดับมาก

2. ความเหมาะสมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยบทบาทหน้าที่ของครูประจำกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ริม บทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉลี่ยเห็นว่าทุกส่วนมีบทบาทหน้าที่เหมาะสมในระดับมาก และถ้าจะให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นควรมีการร่วมประสานงานกันระหว่างบุคลากร องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการทางหลักสูตรให้มากกว่านี้ เนื่องจากการดำเนินการในบทบาทหน้าที่ของบุคลากร องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันเป็นลักษณะของต่างคนต่างทำในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

3. ความเหมาะสมของกระบวนการจัดการเรียนการสอน (การพบกลุ่ม) การวัดและประเมินผล โดยเฉลี่ยเห็นว่า ได้มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้เหมาะสมในระดับมาก และผลการประเมินจากการสังเกตการสอนปรากฏว่าครูผู้สอนมีการเตรียมการสอนได้ตามลำดับขั้นตอน คือมีการจัดทำแผนการสอนและสื่อการสอนได้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา และกิจกรรม มีการจัด

ทำแบบประเมินเฉพาะแผนการสอนได้สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมที่สอน การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปตามลำดับขั้นตอนตามแผนการสอน มีการใช้สื่อประกอบการสอนได้เหมาะสมกับเนื้อหา และกิจกรรมการสอน มีการนำเทคนิคการสอนต่าง ๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม คือเทคนิคการใช้คำถาม เทคนิคการเสริมแรง มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม การประเมินผลได้จัดให้ผู้เรียนมีโอกาสสำรวจความรู้เดิมของตนเองก่อน เป็นการประเมินผลก่อนมีการเรียนการสอนใหม่ มีการตรวจสอบความรู้ของผู้เรียนในขณะเรียนในบทเรียน และใช้แบบประเมินผลที่เตรียมไว้ ภายหลังจบการเรียนการสอนในแต่ละครั้งก่อนจะมอบหมายงาน และแนะนำแหล่งความรู้ให้ผู้เรียน ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไปได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง ครูผู้สอนจะมีข้อบกพร่องในเรื่องของการควบคุมเวลา กล่าวคือครูผู้สอนใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน ทำให้ผู้เรียนไปรับประทานอาหารเที่ยงไม่ทันตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้เป็นระเบียบของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ตอนที่ 4 ผลการประเมินด้านผลผลิต (Product) ซึ่งเป็นการประเมินจากความเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม ผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบว่าผู้ที่เรียนจบหลักสูตรมีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมากน้อยเพียงใด คุณลักษณะและความรู้ความสามารถของผู้จบหลักสูตรนั้นพิจารณาจากความรู้พื้นฐานทางวิชาการ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การประยุกต์ใช้ความรู้ มีทักษะในการแก้ปัญหา การแสดงออกถึงความสนใจในเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม การปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความอดทน มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น ปรากฏว่า โดยเฉลี่ยแล้วผู้บริหารและหัวหน้างานเห็นว่า ผู้จบหลักสูตรมีคุณภาพมาก ส่วนครูประจำกลุ่มกับผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบ เห็นว่า เป็นผู้มีคุณภาพในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในรายละเอียดเป็นรายข้อย่อยแล้ว ผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้จบหลักสูตรมีความรู้ความสามารถทางวิชาการในระดับน้อย ส่วนผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบเห็นว่าผู้จบหลักสูตรมีความรู้ความสามารถทางวิชาการในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ด้านบริบท

1. ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับนโยบายการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งพบว่า ผู้บริหาร หัวหน้างาน และครูประจำกลุ่ม เห็นว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับนโยบาย หลักการ และภารกิจของการศึกษานอกโรงเรียนอยู่ในระดับน้อยถึงระดับปานกลางเท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของนโยบายแต่ละข้อ ซึ่งมีทั้งหมด 5 ข้อ พบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรข้อที่ 1 คือ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน จะสอดคล้องกับนโยบาย ข้อที่ 1 กล่าวคือ ว่าด้วยการขยายบริการการศึกษานอกโรงเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยจัดการศึกษาสายสามัญ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมายให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความสอดคล้องในระดับมาก ถึงระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะบทบาทหน้าที่หลักของการศึกษานอกโรงเรียนคือจัดบริการการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทสายสามัญให้กับประชาชนที่ขาดโอกาสและอยู่นอกระบบโรงเรียน ความสอดคล้องจึงอยู่ในระดับมากเพราะตรงตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน ส่วนจุดมุ่งหมายของหลักสูตรข้ออื่น ๆ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคุณภาพประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษานอกโรงเรียนในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านโยบายเหล่านั้นเป็นนโยบายในการพัฒนาคุณภาพระบบการดำเนินงาน มากกว่าที่จะมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยตรงตามจุดมุ่งหมายของสูตรต่าง ๆ เช่น นโยบายข้อที่ 2 กล่าวถึง การพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานให้มีมาตรฐานเป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการเป็นที่ยอมรับของสังคม นโยบายข้อ 4 เน้นการพัฒนาระบบบริหารและการจัดการให้มีประสิทธิภาพ นโยบายข้อที่ 5 กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการทำงาน เป็นต้น แต่ถ้าเป็นนโยบายที่มุ่งขยายการบริการการศึกษาและพัฒนากลุ่มเป้าหมายที่ขาดโอกาส อยู่นอกระบบโรงเรียนก็จะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมาก

2. ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับหลักการการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยหลักการ 5 ข้อ พบว่า หลักการศึกษานอกโรงเรียนข้อที่ 1 คือ หลักความเสมอภาคทางการศึกษากับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรข้อที่ 1 ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชนผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน มีความสอดคล้องกันมากที่สุด ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นเพราะการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับหลักการดำเนินงานมีความสัมพันธ์กัน คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงหลักการการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนด้วย ในทำนองเดียวกัน

เมื่อพิจารณาในหลักการการศึกษานอกโรงเรียนข้ออื่น ๆ ทั้ง 4 ข้อ จะพบว่า เป็นหลักการของวิธีการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสิ้น แต่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะกล่าวถึงเป้าหมายในการพัฒนาตนหรือผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้ประชากรในการประเมินครั้งนี้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับหลักการศึกษานอกโรงเรียนข้อที่ 2-5 คือ หลักการพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเอง หลักบูรณาการการเรียนรู้และวิถีชีวิต หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อย

3. ความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับภารกิจการศึกษานอกโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน นโยบายกับหลักการการศึกษานอกโรงเรียน กล่าวคือ ถ้าภารกิจการศึกษานอกโรงเรียนข้อใดเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยตรง ก็จะมีความสอดคล้องกันมาก เช่น ภารกิจการศึกษานอกโรงเรียนข้อที่ 1 เป็นภารกิจในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญประการหนึ่งคือ การจัดการศึกษาสายสามัญก็จะมีความสอดคล้องของหลักสูตรการศึกษาสายสามัญมาก ส่วนภารกิจข้ออื่น ๆ เช่น การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งไม่ใช้ภารกิจการจัดศึกษาสายสามัญ ซึ่งทำให้จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ประเมินมีความสอดคล้องกับภารกิจเหล่านี้น้อย

จากผลการประเมินความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายหลักสูตร กับนโยบาย หลักการ และภารกิจโดยเฉลี่ยแล้วสอดคล้องกันน้อย เพราะ ภารกิจการศึกษานอกโรงเรียนมีหลายรูปแบบ หลายกิจกรรม บริการกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งในระบบและนอกระบบ ครอบคลุมประชากรตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ หลักสูตรการศึกษาสายสามัญ หลักสูตรศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา หลักการศึกษาสายอาชีพ เป็นต้น ดังนั้น การกำหนดนโยบายและหลักการ จึงเป็นการกำหนดกว้าง ๆ ให้ครอบคลุมทุกบทบาท ทุกภารกิจ จึงทำให้กิจกรรมหรือหลักสูตรแต่ละหลักสูตรสอดคล้องกับนโยบาย หลักการหรือภารกิจเพียงบางข้อ

4. ประชากรในการประเมินครั้งนี้ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องให้เป็นไปตามหลักการจัดและปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะในการคิดและแก้ปัญหาด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไปได้ และควรมีการเพิ่มเติมจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในด้านการพัฒนาจิต การฟื้นฟูสุขภาพจิต การปลูกจิตสำนึกในคุณค่าของทุกชีวิต ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตใจดี มีความเอื้ออาทร ตลอดจนการมีจิตสำนึกที่ดีต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อเสนอแนะนี้มีความสอดคล้องกับ ความมุ่งหมายและหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 1 มาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษาให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และ มาตรา 7 ว่าด้วยกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) นอกจากนี้ประชากรยังมีความต้องการในเรื่องหลักสูตรการศึกษาสายสามัญ สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ที่เป็นหลักสูตรเฉพาะ โดยแยกหลักสูตรออกจากหลักสูตรสายสามัญจากเด็กปกติทั่วไป และให้มีการขยายหลักสูตรดังกล่าวนี้ ให้เป็นหลักสูตรที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งความต้องการของประชากรที่มีต่อหลักสูตรดังกล่าวนี้ มีความเป็นไปได้สูง ในการที่ได้รับการตอบสนองจากสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากข้อเรียกร้องและความต้องการดังกล่าวนี้ ได้สอดรับกับแนวการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวดที่ 4 มาตราที่ 22 ว่าด้วยการจัดการศึกษายึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และ หมวด 4 มาตรา 28 ว่าด้วยการจัดหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ หลากหลาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

ด้านปัจจัยเบื้องต้น

1. ความเหมาะสมของคุณสมบัติและบทบาทของผู้เรียนตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ซึ่งประชากรทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่า การกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนโดยกำหนดไว้ 3 ประการ คือ ต้องมีสัญชาติไทย เป็นผู้ด้อยโอกาสหรือไม่มีโอกาสเข้าเรียนในระบบโรงเรียน และเป็นผู้ต้องการศึกษาเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและสังคม นั้น มีความเหมาะสมมาก แต่เป็นที่น่าสังเกตในส่วนของนักศึกษา ซึ่งมีความเห็นว่าเหมาะสมในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าเยาวชนมักจะมีความเห็นใจ เข้าใจกับกลุ่มคนที่อยู่ในวัย หรือระดับเดียวกัน มากกว่าที่จะคำนึงถึงความเป็นสัญชาติ หรือความเป็นผู้ด้อยโอกาส ขณะเดียวกัน การที่หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญกำหนดให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียน โดยมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เช่น การวางแผนการเรียนร่วมกันกับครูและกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน การวิเคราะห์สื่อการเรียน การให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ครูเพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการกำหนดที่มีความเหมาะสมมาก ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดให้เป็นแนวทาง หรือหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกหลักสูตร และแสดงให้เห็นว่า แนวทางที่ได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน โดยเฉพาะดำเนินงานตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ จึงคาดหวังได้ว่า ผลการดำเนินงานจะประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ของหลักสูตรอย่างสูงสุดได้ต่อไป

2. ความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหา ซึ่งจากความเห็นของประชากรในการประเมิน โดยเฉลี่ยเห็นว่า โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้นมีความเหมาะสมมาก แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นควรเพิ่มวิชาบังคับอีก 1 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาพลานามัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้เล่นกีฬา เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นโอกาสที่เหมาะสมในการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม นอกจากนี้ประชากรยังเห็นว่าเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะชีวิตและหน้าที่พลเมืองยังเป็นเรื่องที่จำเป็นที่ต้องสอดแทรกไว้ในการจัดการเรียนการสอนทุกระดับชั้น

ความเห็นเพิ่มเติมเหล่านี้นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการและ สิ่งที่ปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นกับคุณลักษณะของคนไทยทั่วไปแล้ว ยังอาจสะท้อนจากการได้ประสบกับผู้เรียนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งมีจำนวนมากที่มีปัญหาทางสังคม ปัญหาทางคุณธรรม เพราะขาดทักษะชีวิตที่เหมาะสม

3. ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ความพร้อมของสถานศึกษาเกี่ยวกับงบประมาณ มีความเหมาะสมมากแต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของความเห็นประชากรแต่ละกลุ่ม พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันเป็น 2 กลุ่ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ความเกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ หรือโอกาสในการสัมผัสแตกต่างกัน คือกลุ่มที่สัมผัสหรือเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมโดยตรงตลอดเวลา ได้แก่ ผู้เรียนและผู้จบหลักสูตร กับกลุ่มที่สัมผัสและเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมบางส่วน บางเวลา ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม สำหรับความพร้อมของสถานศึกษาในการจัดปัจจัยสนับสนุนนั้นพบว่า สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาและความพร้อมของสถานศึกษาเกี่ยวกับงบประมาณ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายเป็นค่าตอบแทนผู้เกี่ยวข้อง เช่น ค่าสมนาคุณ เจ้าหน้าที่ดำเนินการ ค่าตอบแทนครูประจำกลุ่ม ค่าตอบแทนวิทยากรพิเศษ มีความเหมาะสมในระดับมาก แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดก็พบว่า การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนค่าตอบแทนวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา มีค่อนข้างน้อย หรือเหมาะสมในระดับปานกลาง ประเด็นนี้กล่าวได้ว่าเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่อาจมีผลต่อคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะด้านผลสัมฤทธิ์เชิงวิชาการ เนื่องจากครูประจำกลุ่มซึ่งทำหน้าที่อำนวยความสะดวก และจัดกิจกรรมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรกำหนด โดยปกติครูประจำกลุ่มจะมีความรู้ ความชำนาญในสาขาวิชาเพียงบางสาขาวิชาเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้งเพียงพอในทุกสาขาวิชา จึงจำเป็นต้องมีวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะจากภายนอกสถานศึกษาเพิ่มเติมเป็นระยะ ๆ หากงบประมาณไม่เพียงพอก็จะทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ ขณะเดียวกันในส่วนของความพร้อมของสถานศึกษาในการจัดปัจจัยสนับสนุน พบว่า ประชากรมีความเห็นแตกแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เห็นว่าสถานศึกษาได้จัดหาปัจจัยสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ ได้แก่ หัวหน้างานกับนักศึกษา ส่วนกลุ่มที่เห็นว่าไม่เพียงพอ ได้แก่ ผู้บริหารและครูประจำกลุ่ม หากพิจารณาในรายละเอียดในองค์ประกอบต่าง ๆ ของปัจจัยสนับสนุน ซึ่งมีองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉพาะการเรียนตามรูปแบบของการศึกษานอกโรงเรียน เช่น คู่มือนักศึกษา แบบเรียนต่าง ๆ แหล่งให้ศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แหล่งวิทยากรในท้องถิ่น ห้องสมุด เป็นต้น จะมีไม่เพียงพอ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากงบประมาณที่สนับสนุนก็พบว่ามีเฉพาะส่วนที่เป็นค่าสมนาคุณและค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ดำเนินการเท่านั้น สถานศึกษาใดจะจัดหาปัจจัยสนับสนุนดังกล่าวได้อย่างเพียงพอก็ต้องหางบประมาณจากส่วนอื่น ๆ เอง ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้วจะใช้เงินนอกงบประมาณ เช่น เงินบำรุงการศึกษาเป็นสำคัญ ทำให้ไม่มีงบประมาณในการจัดหาปัจจัยสนับสนุน แต่ในกรณีของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจะไม่มีการเก็บเงินบำรุงการศึกษา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะจัดสรร

งบประมาณสนับสนุนให้มีองค์ประกอบที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเพียงพอด้วย ส่วนองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เช่น ห้องแนะแนว ห้องโสตทัศนูปกรณ์ ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ โรงพลศึกษา ถึงแม้ว่ามีความจำเป็นแต่ก็มีความสำคัญในระดับรองลงมา อีกทั้งเป็นการลงทุนที่ใช้งบประมาณจำนวนมากด้วย สำหรับห้องปฏิบัติการวิชาชีพ อาจกล่าวได้ว่า เป็นองค์ประกอบอีกด้านหนึ่งที่ควรให้การสนับสนุน อีกทั้งสอดคล้องกับความเห็นของประชากรบางส่วนที่เห็นว่า ผู้จบหลักสูตรควรจะสามารถประกอบอาชีพได้

ด้านกระบวนการ

กระบวนการดำเนินการใช้หลักสูตร ซึ่งพิจารณาความเหมาะสมจากการจัดองค์กรของสถานศึกษาเอง บทบาทหน้าที่ของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของครูประจำกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน รวมทั้งอำนวยความสะดวกแก่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสายสามัญ คือ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ริม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ การจัดการเรียนการสอน (การพบกลุ่ม) การวัดและประเมินผล นั้นถึงแม้ว่าประชากรส่วนใหญ่เห็นว่ามีความเหมาะสมมากอยู่แล้วก็ตาม ยังมีส่วนที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องของการควบคุมเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอน แต่ประเด็นนี้สามารถแก้ไขได้ไม่ยากถ้าครูผู้สอนมีการปรับแผนการสอน ปรับกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับเวลา และในส่วนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเอง ก็อาจจะมีการปรับปรุงหรือผ่อนปรนในเรื่องระเบียบวินัยให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน และเหมาะสมกับผู้เรียนเป็นกลุ่มเฉพาะ ก็สามารถแก้ไขปัญหาได้ เพราะ หากบุคลากรแต่ละฝ่าย องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแต่ละแห่ง ได้มีการประสานงาน หรือมีการพบปะแลกเปลี่ยนความเห็นกันอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อการผลักดันในด้านกระบวนการ (Process) ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และจะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพหรือมีคุณค่ามากขึ้นด้วย เพราะต้องยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สังคมมีความเป็นห่วงในเรื่องคุณภาพของผู้จบหลักสูตรค่อนข้างมาก โดยเฉพาะคุณภาพทางวิชาการ นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่าการมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันดังกล่าวจะเป็นการพัฒนาบุคลากรอย่างไม่เป็นทางการไปด้วย ซึ่งประเด็นการพัฒนาบุคลากรนี้เป็นประเด็นหนึ่งในความต้องการของครูประจำกลุ่มด้วย ถึงแม้ว่าจากการสังเกตการสอนของครู ปรากฏว่าการจัดกระบวนการเรียนการสอนของครูประจำกลุ่ม จัดได้เป็นลำดับขั้นตอน ตรงตามแผนการสอน ตรงตามเนื้อหา กิจกรรมและจุดมุ่งหมายของหมวดวิชา ตลอดจนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้กับผู้เรียน อันเป็นการวางรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูประจำกลุ่มส่วนใหญ่มีความรู้และประสบการณ์ทางการศึกษา กล่าวคือครูประจำกลุ่มในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ร้อยละ 80 มีวุฒิทางการศึกษา อย่างไรก็ตามการพัฒนาเพิ่มเติมและเสริมสร้างความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ใหม่ ๆ แก่ครูยังเป็นสิ่งจำเป็นและต้องมีอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพราะสภาวะเศรษฐกิจและสังคมและองค์ความรู้ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็วตลอดเวลา

หากการศึกษาตามไม่ทันก็จะเกิดภาวะวิกฤตทางคุณภาพ ดังนั้นครูและผู้บริหารจะต้องพัฒนาให้เป็นครูและผู้บริหารมืออาชีพ (Professional) ทั้งในเชิงวิชาการ และการบริหาร การจัดการ เพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพการศึกษา

ด้านผลผลิต

การประเมินด้านผลผลิตซึ่งเป็นการประเมินคุณภาพของผู้จบหลักสูตรนั้น ถึงแม้ว่ากลุ่มประชากรมีความเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของผู้จบหลักสูตรแตกต่างกัน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาตามหลักสูตรสายสามัญ ซึ่งเป็นข้าราชการของกรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยตรงเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้บริหาร และหัวหน้างาน จะมีความเห็นว่าผู้จบหลักสูตรมีความรู้ความสามารถในระดับมาก แต่กลุ่มอื่นได้แก่ ผู้พิพากษา และครูประจำกลุ่มเห็นว่าผู้จบหลักสูตรมีความรู้ความสามารถในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ประเด็นเรื่องความเพียงพอของความรู้พื้นฐานทางวิชาการในการศึกษาต่อ ประชากรกลุ่มดังกล่าวมีความเห็นแตกต่างกันในตรงกันข้าม กล่าวคือ ผู้พิพากษาเห็นว่า ผู้จบหลักสูตรมีความรู้พื้นฐานเพียงพอในการศึกษาต่อ แต่กลุ่มผู้บริหาร หัวหน้างาน ครูประจำกลุ่ม เห็นว่าไม่เพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเกณฑ์ในการใช้พิจารณาแตกต่างกัน โดยกลุ่มผู้พิพากษาอาจพิจารณาจากผลการศึกษาต่อของผู้จบหลักสูตรที่สามารถสอบเข้าศึกษาต่อในระดับสูงได้ ส่วนผู้บริหาร หัวหน้างาน และครูประจำกลุ่มอาจใช้เกณฑ์พิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากแบบทดสอบของผู้จบหลักสูตรเป็นหลัก ซึ่งความเห็นของกลุ่มผู้บริหาร หัวหน้างาน และครูประจำกลุ่มนี้ สอดคล้องกับเสียงเรียกร้องของสังคม คือ คุณภาพในประเด็นเรื่องความรู้พื้นฐานทางวิชาการจะต้องมีการปรับปรุง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ประเด็นของคุณภาพทางวิชาการของผู้จบหลักสูตรมีความสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและเอาใจใส่ดูแล นอกจากนี้การที่ประชากรในการประเมินให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ผู้จบหลักสูตรควรจะต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง สามารถออกไปสู่สังคมภายนอกได้อย่างปกติสุข ไม่สร้างปัญหาและเพิ่มภาระให้กับสังคม จนต้องกลับเข้ามาในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนอีก จะเห็นว่าเป็นข้อเสนอที่สอดคล้องกับข้อเสนอว่าโครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาควรเพิ่มเติมเนื้อหาของทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม เพราะถ้าผู้จบหลักสูตรมีทักษะชีวิตก็เสมือนมีเกราะป้องกันตัวให้พ้นจากสิ่งยั่วยุทางสังคมได้ และก็จะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อศึกษาและประเมินหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ได้ข้อค้นพบหลายประการในแต่ละด้านของหลักสูตรที่ยังไม่เหมาะสม และควรปรับปรุงแก้ไข หลายด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของหลักสูตรไม่สัมฤทธิผลตามเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นจึงขอเสนอแนะแนวทางที่สำคัญอันจะเป็นประโยชน์ในการแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาหลักสูตรแก่บุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. ควรมีการปรับปรุงและเพิ่มเติมหลักสูตรในด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตรของประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งต้องการมุ่งพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรม การฟื้นฟูจิตใจ การปลูกจิตสำนึกในทางที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและสิ่งแวดล้อม

2. ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและพร้อมให้การช่วยเหลือทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยสนับสนุน ที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการทางหลักสูตร โดยการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมและประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนในการจัดปัจจัยสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนแหล่งวิทยาการทั้งภายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และในท้องถิ่น ชุมชน เพื่อให้บริการครูผู้สอนและผู้เรียนให้ทั่วถึง

3. ควรจัดให้มีโครงการพัฒนาบุคลากรทุกระดับ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทางหลักสูตรร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อประสานงานในการรับรู้นโยบายการดำเนินงาน ปัญหาหรืออุปสรรค และความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตรร่วมกัน ให้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ รวมทั้งให้รับรู้ข้อมูล ข่าวสารที่ก้าวหน้า ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อันอาจจะส่งผลต่อการดำเนินงานทางหลักสูตรทั้งทางตรงและทางอ้อมได้

4. การจัดการเรียนการสอน ควรมีการควรเน้นการนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และควรมีการผ่อนปรน หรือยืดหยุ่นในเรื่องระเบียบวินัยให้กับผู้เรียน ในเรื่องเวลาของการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน และในการออกไปศึกษาค้นคว้าตามแหล่งวิทยาการนอกสถานที่เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สำหรับเด็กด้อยโอกาส ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายเด็กด้อยโอกาสประเภทต่าง ๆ

2. ควรมีการวิจัยเพื่อประเมินหลักสูตรสายสามัญที่ใช้กับสำหรับกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลอันประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป